

De leerplicht-ambtenaar en het proces-verbaal

De Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS) is landelijk ingevoerd. Dat veronderstelt een gelijke aanpak van schoolverzuim, ongeacht de woongemeente van de leerling. Opvallend daarom is het verschil tussen gemeenten in het aantal keer dat proces-verbaal (PV) voor relatief verzuim (niet zijnde luxeverzuim) wordt opgemaakt.

Tekst Yolenthe van der Ree

Om daar wat meer licht op te werpen organiseerde Ingrado tijdens haar werkconferentie in september 2024 een workshop rond dit thema. Wat zijn twijfels omtrent het uitschrijven van een PV, wanneer is een PV evident en wat zou helpen om een goede afweging te kunnen maken? Ingrado Magazine geeft een korte impressie van de workshop en sprak na afloop verder met een aantal deelnemers.

De meeste deelnemers aan de workshop geven aan het soms moeilijk te vinden om tot een besluit over een proces-verbaal te komen. Achterliggende problematiek is de belangrijkste reden om te twijfelen aan het nut van een PV. Vaak is er al zoveel zorg betrokken bij een jongere dat een PV niet aan de orde is of niets kan toevoegen. Ook aan de verwijtbaarheid kan getwijfeld worden als er sprake is van (multi)problematiek en als er geen

passend onderwijs geboden kan worden. De wachttijden in de jeugdzorg en de kwaliteit van de hulp zijn ook redenen om te twijfelen of een PV gerechtvaardigd is.

Een PV wordt altijd zeer weloverwogen en vaak in overleg opgemaakt. Redenen om tot een PV te komen hebben meestal betrekking op verwijtbaarheid, het niet nakomen van afspraken en/of het weigeren van hulpverlening. Soms zetten leerplichtambtenaren een PV in als middel om beweging te krijgen in een zaak die vastgelopen is of als jeugdreclassering gewenst is. Ook als jongeren zich in de criminaliteit begeven of als er sprake is van ondermijning, kan een PV de uitkomst zijn.

Nauwere samenwerking met Openbaar Ministerie (OM) en Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) zou helpen bij de afweging, zeggen de meeste

deelnemers. Ook de wens om de RvdK te kunnen betrekken zonder PV werd meermaals aangegeven, evenals de mogelijkheid een psycholoog of gedragswetenschapper te kunnen inschakelen. In een aantal gemeentes is er een 'casuoverleg leerplicht' waarin RvdK, OM en soms ook het jeugdteam participeren. Leerplichtambtenaren van de betreffende gemeenten zijn hier blij mee.

In het schooljaar 2022-2023 zijn in Nederland 2.388 PV's opgemaakt voor relatief verzuim (niet zijnde luxeverzuim). Dat betreft 3,6% van het aantal jongeren met relatief verzuim (niet zijnde luxeverzuim).

Bart Hartong van Ark

Gemeente Amsterdam

Aantal PV's relatief verzuim (niet zijnde luxe verzuim) in schooljaar 2022/2023: tussen 1,5% en 4,5% van het aantal jongeren met relatief verzuim (niet zijnde luxe verzuim).

In de beginjaren zat Bart Hartong van Ark (leerplichtambtenaar sinds 2002) dicht bij 'zijn mensen', de mensen die werkten rond de school. De lijnen waren kort; wat je vandaag signaleerde werd morgen opgepakt. Hij kon zelf jeugdhulp inzetten en hij had veel autonomie.

'We konden binnenlopen bij de sociaal raadslieden, bij het maatschappelijk werk, zorgden ervoor dat het gezin hulp kreeg, initieerden het schoolmaatschappelijk werk, het 'zorgbreedte-overleg' op de basisscholen en het 'zorgadviesteam' op het voortgezet onderwijs. We waren voorlopers; er was geld en we kregen de ruimte.'

Bart maakte de tijd nog mee dat ouders hem bedankten als hij tegen hen zei 'Uw kind is nu ook mijn zorg en ik vind het verschrikkelijk dat hij niet naar school gaat.' En onder de indruk van 'U moet nu echt iets gaan doen om het verzuim te stoppen.'

Sociale wet

'Tijden zijn veranderd, de maatschappij is veranderd. Ouders zijn niet meer onder de indruk van een leerplichtambtenaar, onze status is weg. In de ogen van scholen is de leerplichtambtenaar een handhaver geworden; maak maar een PV, dat horen we dagelijks.

'Wat veel mensen vergeten: de Leerplichtwet is geen handhavingwet, het is een sociale wet! De bevordering van de ontwikkeling van kinderen en het beschermen van het recht op onderwijs; dát is de bedoeling van de leerplicht. En de taak van de leerplichtambtenaar is hierop toe te zien.

'Rond 2010 werd leerplicht gecentraliseerd in Amsterdam en werd het politiek. De nadruk kwam meer te liggen op de jongeren zonder startkwalificatie. Handhaven leverde cijfers op waarmee politici konden laten zien dat ze de aanpak van op straat hangende jongeren serieus namen en er kwamen subsidies vrij.'

'Eerlijk gezegd zie ik het als een verloren zaak als het uitdraait op een proces-verbaal. Dan verwachten we dat er verplichte jeugdhulp wordt ingezet. Maar bestaat dat, verplichte hulp? Is de jeugdhulp wel

beschikbaar, of zijn er wachtlijsten? En wanneer de jongere de afspraken met een jeugdbeschermer niet nakomt, wordt dat dan wel tijdig terug gemeld bij de rechtbank? Voor je het weet is die jongere 18 en kan je hem niks meer maken. Met ouders en jongere in gesprek komen en samen onderzoeken wat er wél mogelijk is, werkt altijd het beste.'

'Dit betekent overigens niet dat ik geen PV's meer opmaak. Ik doe dat wel als ouders hun kind thuishouden om het zelf onderwijs te geven zonder dat er een vrijstelling is. Dan moet de rechter maar uitzoeken hoe het verder moet.'

Reactief

Bart gaat bijna met pensioen en optimistisch is hij niet. 'Amsterdam heeft geen Beschermingstafel en dat vind ik heel erg jammer. Tegenwoordig ontbreekt het aan samenwerking met OM en Raad voor de Kinderbescherming, dat was vroeger anders. Samen sparren over een casus zit er niet in, terwijl ik samenwerking met partners in het leerplichtwerk het allerbelangrijkste vind. En juist dat wordt steeds moeilijker. Iedereen is heel voorzichtig en loopt op eieren, ook door de AVG. Je mag je nergens meer mee bemoeien. De positieve bemoeizucht, het omzien naar kinderen die het moeilijk hebben op school, is daardoor verdwenen en dat vind ik jammer. We zijn van proactief naar reactief gegaan en dat is niet in het belang van onze jongeren. We staan erbij en kijken ernaar.'

'Samen onderzoeken wat er wél mogelijk is werkt altijd het beste'

Angelique Uitentuis

Gemeente Koggenland

Aantal PV's relatief verzuim (niet zijnde luxe verzuim) in schooljaar 2022/2023: tussen 4,4% en 10% van het aantal jongeren met relatief verzuim (niet zijnde luxe verzuim).

Sinds 2012 is Angelique Uitentuis leerplichtambtenaar in de gemeente Koggenland, een plattelandsgemeente in Noord-Holland. Ze is 'erin gerold', zegt ze zelf. Na 14 jaar jongerenwerk was ze toe aan iets anders, maar het liefst bleef ze wel met en voor jongeren werken. Toen de leerplichtambtenaar in haar gemeente ermee stopte, besloot ze over te stappen. Een aantal jaren was ze éénpitter met een aanstelling van 24 uur, nu heeft ze, mede dankzij de formatietool van Ingrado, een collega die ook 24 uur werkt.

Kleine stapjes

'Het is een voordeel', zegt Angelique, 'dat ik lang als jongerenwerker heb gewerkt. Ik snap hun taal, kan daarop afstemmen en ben direct in mijn benadering. Verder was ik al gewend om samen te werken met betrokkenen rond een jongere en dat is als leerplichtambtenaar eigenlijk niet anders. Je hebt elkaar nodig om het goede te doen. Zo ben ik betrokken bij een kind dat uitviel in groep 8 van de basisschool als gevolg van pesten. We zijn erin geslaagd haar met hulpverlening te begeleiden naar een andere school. Dat ging goed en de hulpverlening is afgebouwd. De pester ging helaas naar dezelfde vo-school. Daar viel mijn leerling opnieuw uit. Doodzonde want zij leek weer aardig op de rit. Inmiddels hebben we traumatherapie en paardentherapie ingezet en maakt ze weer kleine stapjes. Met ouders, wijkteam, hulpverlening, de huidige vo-school en een andere vo-school zijn we in overleg over een traject waarin we in heel kleine stapjes terug werken naar school. En ik zeg met

nadruk héle kleine stapjes omdat we moeten voorkomen dat het opnieuw misgaat. Dus van 1-op-1 begeleiding, via een vorm van rebound, naar af en toe naar school, met het doel op te bouwen naar volledige schoolgang.'

Weloverwogen en evenwichtig

Angelique en haar collega zijn terughoudend in het uitschrijven van een proces-verbaal. 'Het doel is altijd te handelen in het belang van de jongere. De MAS is voor ons leidend. Vorig schooljaar maakten we twee keer een PV op. Een voordeel is dat we door middel van een PV jeugdreclassering betrokken kunnen krijgen die mogelijk doorloopt tot na het achttiende jaar. Ik heb eerder een zaak gehad waarin dat gelukt is. Na een lange weg met wisselende hulpverlening en afhouden daarvan door ouders heb ik uiteindelijk, in overleg met OM en Raad voor de Kinderbescherming, een PV opgemaakt om er wel ondersteuning in te krijgen. De jongere heeft hierdoor uiteindelijk toch wat stappen kunnen maken, ook al is het ultieme doel (weer terug naar school) niet gehaald.

'Bij voorkeur blijft het recht op onderwijs weg bij het strafrecht. Ik werd leerplichtambtenaar toen de MAS werd ingevoerd en we de SAS vaarwel zegden. Voor mij was het al de normaalste zaak van de wereld om alle mogelijkheden in vrijwillig kader uitputtend te onderzoeken. Vol trots kan ik zeggen dat we samen met Zorgteam Koggenland weloverwogen en evenwichtige afwegingen maken.'

Sylvia Deniz

Gemeente Tiel

Aantal PV's relatief verzuim (niet zijnde luxe verzuim) in schooljaar 2022/2023: tussen 0% en 1,6% van het aantal jongeren met relatief verzuim (niet zijnde luxe verzuim).

Sylvia Deniz heeft het beeld van haar beroep flink zien veranderen sinds ze in 2010 leerplichtambtenaar werd. Zelden wordt ze nog aangesproken vanuit de verwachting dat ze zal handhaven. Steeds vaker denkt ze mee over passende hulp voor een jongere. 'Sinds de invoering van de MAS is zorg voorliggend, dat weten ook onze partners en dat brengen wij in praktijk.'

De problematiek onder jongeren is toegenomen en dat vertaalt zich onder meer ook in complexere verzuimcasussen, zegt Sylvia Deniz. 'Er is veel psychische problematiek, zeker sinds corona en daardoor zijn er ook meer

mensen betrokken bij een jongere. Dit maakt de samenwerking intensiever. Ook zien we een soort uitgestelde puberteit, jongeren die een gat in hun sociale ontwikkeling hebben doordat ze een paar jaar niet of onregelmatig naar school zijn gegaan. En ook het verzuim van kinderen van arbeidsmigranten en van vluchtelingen baart zorgen. We hebben slecht zicht op deze groep jongeren doordat ze vaak verhuizen. Ouders hebben weinig kennis van wet- en regelgeving en als gevolg van taalproblemen is het soms lastig contact te maken.'

Beweging

Een proces-verbaal kan nuttig zijn, is de ervaring van Sylvia Deniz, vooral om een situatie in beweging te krijgen. 'Het nut van een PV is sterk afhankelijk van de casus en wordt altijd vastgesteld in overleg met betrokken partijen. Hulpverlening is voorliggend, maar als alle hulp is ingezet en het verzuim stopt niet, dan kan een PV aan de orde zijn. Voordat we daartoe overgaan, consulteren we altijd de Raad voor de Kinderbescherming. Soms is het voor mij al duidelijk en deel ik mee dat ik een PV ga opmaken. Tot nu toe is de Raad daar altijd in meegegaan.'

'Ik denk dat we als afdeling (bestaande uit drie leerplichtambtenaren-red.) twee keer per schooljaar een PV relatief verzuim opmaken. Daarbij laat ik luxe verzuim buiten beschouwing. Met een PV kan jeugdreclassering ingezet worden en mijn ervaring is dat dat echt het verschil kan maken. Het kan fungeren als stok achter de deur om weer naar school te gaan. Dat hebben we meermaals zien gebeuren.'

'We moeten altijd handelen in het belang van de ontwikkeling van een jongere en als daar een PV voor nodig is, kan het nooit een verkeerd middel zijn.'

Tessa Vorstenbosch, Tineke Broeders en Juliëtte van Haren

Gemeente Voorne aan Zee

Aantal PV's relatief verzuim (niet zijnde luxe verzuim) schooljaar 2022/2023: 0% van het aantal jongeren met relatief verzuim (niet zijnde luxe verzuim).

Angsten en depressies, onveilige thuissituaties, onderling geweld en bedreigingen waar ouders soms nog een schepje bovenop doen. Ook de jeugd in Voorne aan Zee (Hellevoetsluis, Westvoorne en Brielle) kent problemen van stads formaat. De drie leerplichtambtenaren die de gemeente rijk is, zien zich geconfronteerd met toenemende problematiek die meer en meer inzet van hen vraagt. Om die reden treedt binnenkort collega nummer 4 in dienst. 'We raken steeds vroeger betrokken bij verzuim en blijven ook langer in beeld. Daar zijn we heel blij mee, maar het heeft tot gevolg dat het aantal casussen de laatste jaren verdriedubbeld is.'

Grof middel

Een proces-verbaal voor relatief verzuim is een zeldzaamheid in de gemeente. Alleen Tineke Broeders (16 jaar leerplichtambtenaar) kan zich de laatste keer herinneren. 'Dat was in 2022. Het ging om een jongen die in de criminaliteit actief was en bij wie ook in de thuissituatie veel aan de hand was. Het Openbaar Ministerie vroeg mij een PV op te maken om de zaak in beweging te krijgen. Maar in principe doe ik het nooit. Ik vind het een enorm grof middel en veel te heftig voor een jongere. Het is nogal wat om als verdachte voor een rechtbank te moeten verschijnen.'

Juliëtte van Haren (6 jaar leerplichtambtenaar) heeft nog nooit een PV opgemaakt. 'De problemen waar jongeren mee kampen en waardoor ze van

school verzuimen, los je strafrechtelijk niet op. We focussen liever op de belemmeringen die jongeren ondervinden en zoeken met partners naar passende hulp.'

Tessa Vorstenbosch (13 jaar leerplichtambtenaar): 'Scholen willen nog weleens aandringen op handhaven, maar wij maken onze eigen afweging. Zo was er een slepende verzuimcasus rond een jongen waarin een PV voor mij niet aan de orde was omdat ik zag dat hij enorm liep te tobben. Uiteindelijk bleek er na onderzoek sprake van autisme en dat kun je moeilijk verwijtbaar noemen.'

'Wij stellen de vraag wat er nodig is om zelfstandig te worden. Bij jongeren die uitvallen zoeken we bij voorkeur naar een zinvolle dagbesteding waarin ook onderwijs wordt aangeboden. Soms leidt dat tot terugkeer naar school, maar die route kan ook niet passend zijn. En dat verandert niet als je de jongere voor de rechter sleept. Dan zoeken we liever naar alternatieve wegen.'

Samenaarschap

Juliëtte van Haren verwoordt een principiële argument tegen een PV waarin ook haar collega's zich kunnen vinden. 'Zodra wij een PV hebben opgemaakt, sluiten wij de zaak af. Daarmee zeggen we eigenlijk 'wij zijn er niet meer van'. Ik vind dat dat niet kan en mag. Het vervolg op een PV laat vaak maanden op zich wachten en ondertussen laten we een kind aan z'n lot over. Wie is er nog eigenaar van de casus? Wij met z'n allen, is mijn stellige overtuiging. Ofwel het gaat om samenaarschap, het begrip dat ik laatst hoorde op de presentatie van het rapport Thuiszitters, wie zit ermee? van de Kinderombudsman Rotterdam Rijnmond. Het kan niet dat je ergens niet van bent als de ontwikkeling van kinderen en jongeren in gevaar is.' 🍷

